

УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНИМ РОЗВИТКОМ УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Обґрунтовано необхідність підвищення ефективності управління соціальним розвитком та визначено пріоритетні напрямки даного процесу.

The necessity of improving the management of social development and identify priority areas of the process.

Ключові слова: управління соціальним розвитком, соціальна політика, рівень життя.

Key words: management of social development, social policy, quality of life.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Гострий дефіцит фінансових ресурсів викликав необхідність підвищення ефективності управління соціальним розвитком населення. Зупинка падіння рівня життя населення, що спричинене не належним рівнем доходів населення та низьким рівнем функціонування соціальної сфери, має бути одним із ключових напрямів сучасної соціальної політики на всіх рівнях управління. Йдеться про надання даним процесам регульованості з тим, щоб попередити вкрай небажаний розвиток подій на ринку праці, різке погіршення соціальної та політичної стабільності в суспільстві.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання проблеми. Теоретичну основу сучасних досліджень управління соціальним розвитком становлять наукові праці О. Алімова, О. Амоші, А. Базилюка, С. Бандура, Д. Богині, І. Бондар, Ф. Бурджалова, О. Власюк, І. Гнибіденка, О. Грішнкової, А. Гриненка, М. Долішнього, Т. Заяць, Є. Качана, А. Колота, В. Куценко, А. Левіна, Е. Лібанової, Л. Лісогор, О. Макарової, В. Новікова, А. Ревенка, Н. Римашевської, В. Рутгайзера, У. Садової, Л. Семів, В. Скуратівського, С. Смірної, Л. Шаульської, Л. Шевчук, В. Шматової, О. Яременка та інших.

У наукових працях цих учених розглянуто окремі аспекти управління соціальним розвитком, з'ясовані його актуальні методологічні та методичні проблеми. Проте залишаються лише частково дослідженими й узагальненими методологія визначення і реалізації пріоритетів управління соціальним розвитком, обґрунтування напрямів оптимізації й ефективності її реалізації, шляхи подолання негативних тенденцій соціального розвитку населення тощо.

Мета статті полягає в розробленні та теоретичному обґрунтуванні методичних підходів і практичних рекомендацій щодо підвищення ефективності управління соціальним розвитком на сучасному етапі соціально-економічному розвитку держави.

Виклад основного матеріалу дослідження. Суть управління соціальним розвитком полягає у безперервному відновленні й підтриманні фізичних сил і розумових здібностей людини та окремих соціально-економічних груп населення.

Пріоритетні напрями управління соціальним розвитком повинні формуватись виходячи із загального стану функціонування соціальної сфери, визначеного на основі певних критеріїв. Практика свідчить, що загальноприйнятими та основними характеристиками при оцінці управління соціальним розвитком є наступні рівні:

- охорони здоров'я;
- якості життя населення;
- освіти.

На сучасному етапі розвитку галузі охорони здоров'я дослідженню проблем захворюваності необхідно приділити значну увагу. Державний комітет статистики періодично опубліковує основні показники діяльності даної галузі соціальної сфери. Вирішальними є, насамперед, показники поширеності хвороб та захворюваності, що зафіксовані у мешканців країни впродовж року, тобто частоти тих хвороб, які у поточному році виявлені вперше.

У цілому кількість уперше зареєстрованих випадків захворюваності населення України у 2013 р. (31024 тис. випадків) була такою ж, як і в 1991р. (32188 тис. випадків), але при цьому кількість населення країни за цей період значно скоротилася [1]. Щодо структури захворюваності у період незалежності України то вона змінилась через зменшення частки захворювань органів дихання, а також травм та отруєнь і збільшення питомої ваги захворювань системи кровообігу, кістково-м'язової системи, сечостатевої системи і сполучної тканини.

Для дітей притаманні максимальні рівні захворюваності, у порівнянні з дорослими віковими групами. Спостерігаються відмінності й за характером поселень. Зокрема міське населення має вищі рівні захворюваності порівняно із сільським.

Зазначені тенденції захворюваності населення відбиваються на кількості населення з статусом інваліда. У 2011 році в Україні налічувалось 4,7 млн. інвалідів. Інвалідність населення України залишається високою і вимагає комплексного підходу до її вирішення [1].

Незадовільне функціонування сфери охорони здоров'я відбивається на демографічних показниках розвитку населення.

У 2013 р. смертність населення України дорівнювала 14,6 померлого на 1000 наявного населення. У регіонах найвищі коефіцієнти смертності зафіксовано в Чернігівській (18,6‰), Сумській (16,9‰), Кіровоградській (16,7‰), Полтавській (16,7‰), Житомирській (16,5‰), Донецькій (15,9‰) і Луганській (15,9‰) областях. Від'ємний природний приріст спостерігався у 2013 р. в усіх областях України, крім Закарпатської, Рівненської областей та м. Києві, де він був позитивним. Структура причин смерті залишається традиційною: на першому місці – хвороби системи кровообігу (440,4 тис. випадків 2013 р.), на другому – новоутворення (92,3 тис. випадків), на третьому – зовнішні причини смерті (40,3 тис. випадків) [1].

Найкращі тенденції серед медико-демографічних показників спостерігаються щодо народжуваності, яка, щоправда, дещо знизилась у 2013 р. порівняно з 2012 р. – з 11,4‰ до 11,1‰, або на 2,7%. У регіонах найвищі рівні народжуваності залишаються у Рівненській (15,1‰), Закарпатській (14,7‰) і Волинській (14,1‰) областях [1].

Рівень життя показує реальний ступінь задоволення різноманітних соціально-економічних потреб населення за певний проміжок часу. Переважна більшість цих потреб є об'єктом управління соціальним розвитком. Високий рівень життя населення вимагає впровадження та дотримання відповідних соціальних стандартів, що є однією з головних завдань системи соціального захисту населення. Рівень життя є змінним показником і залежить від стану соціально-економічної ситуації у державі. Суттєвим фактором, що в сьогоденні умовах впливає на рівень життя українського населення, є політична й економічна ситуація, що склалася в країні. Рівень життя населення є, в першу чергу, показником результативності управління соціальним розвитком.

Для забезпечення нормального рівня життя держава визначає розмір прожиткового мінімуму. В Україні його визнано базовим державним соціальним стандартом. Прожитковий мінімум визначається на основі мінімального споживчого бюджету, який містить стандартний набір товарів та послуг, необхідних для задоволення основних соціальних і культурних потреб особистості. На основі прожиткового мінімуму встановлюється мінімальні розміри заробітної плати, пенсії, соціальної допомоги

Незважаючи на те, що прожитковий мінімум характеризується позитивною динамікою зросту проте, він тільки забезпечує первісні або фізичні потреби людини та фактично ігнорує соціальні потреби, які є невід'ємною складовою належного життя людини. Аналіз показників прожиткового мінімуму та відповідно мінімальної заробітної плати (величина прожиткового мінімуму для працездатної особи) свідчить про те, що система соціального захисту та соціального забезпечення в Україні не відповідає встановленим європейським стандартам.

Мінімальний споживчий бюджет, на основі якого встановлюють прожитковий мінімум, розраховують нормативним методом, додаючи витрати на основні статті витрат, необхідні для кожної з цих груп. Ці витрати включають такі статті видатків як на харчування, одяг, соціально-побутові товари, товари довготривалого використання. Зазначимо, що перелік витрат затверджений Постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження набо-

рів продуктів харчування, наборів непродовольчих товарів та наборів послуг для основних соціальних і демографічних груп населення». Розрахунок вартісної величини мінімального споживчого бюджету здійснюється у відповідності індексу споживчих цін на товари зазначенні у згаданій постанові.

Прожитковий мінімум встановлюється у розрахунку на одну особу в місяць і як уже зазначалось для основних соціально-демографічних груп. Прожитковий мінімум являє собою вартість сукупності товарів і послуг, що необхідні особі для підтримки мінімального рівня задоволення потреб у їжі, одягу, взуття, предметах домашнього вжитку, медикаментах, комунальних і побутових послугах, транспорті, культурі тощо.

Важливим у нашому дослідженні є аналіз доходів населення. Слід зазначити, що у 2013 р. і номінальні доходи українців становили 1529,4 млрд. грн., або 26167,2 грн. у розрахунку на одну особу [1].

Упродовж останніх років їх величина постійно зростала. У порівнянні з 2012 р. вони зросли на 5,2 %. Натомість мінімальна заробітна плата на кінець 2013 р. у порівнянні із значенням у кінці 2012 р. зросла на 84 грн., або на 7,4 % і становила 1218 грн. [1].

Як бачимо у попередні періоди номінальні доходи населення постійно зростають як і реальні. Слід зазначити, що такими ж темпами зростає і мінімальна заробітна плата, що унеможливує подальше розшарування суспільства.

Важливим елементом аналізу доходів населення є співставлення складових доходів населення. Так, заробітна плата у доходах населення у 2012 р. становила 41,8 % (609394 грн.), а розмір соціальних трансфертів 37,2 % (542781 грн.) [1]. Як бачимо із наведених даних частка заробітної плати та соціальних трансфертів впродовж останніх років є приблизно однаковою та становить близько 40 %. Це свідчить про високу залежність суспільства від соціальної політики держави. Лише 4 з 10 грн. отриманих доходів громадяни отримують внаслідок здійснення трудової діяльності, ще 4 з 10 грн. вони отримують від держави через соціальне забезпечення. Сталість цього співвідношення говорить про те, що державою не приймаються кроки для зміни ситуації. Державна політика спрямована на стабілізацію соціального забезпечення населення, не здійснюються кроки спрямовані на розвиток економічної діяльності, що призвели б у кінцевому результаті до збільшення частки трудових доходів у структурі доходів населення.

Як уже зазначалось, близько 40 % доходів громадян становить заробітна плата. Впродовж останніх років її величина постійно зростає. У 2012 р. середня заробітна плата також зросла у порівнянні з попередніми роками. Позитивна динаміка приросту середньої заробітної плати спостерігається впродовж введення в обіг національної валюти. У 2013 р. середньомісячна заробітна плата зросла на 239 грн. і становила 3265 грн., що є на 7,8 % більше ніж у 2012 р. [1].

Аналіз регіонального розрізу середньомісячної заробітної плати показує, що в наступних областях у 2013 році зафіксовані найнижчі значення цього показника: у Херсонській – 2464 грн., у Тернопільській – 2359 грн. Ці дані є на третину меншими ніж загальне значення середньомісячної заробітної плати в Україні – 3265 грн.. Найвищий рівень середньомісячної заробітної плати зафіксований у Дніпропетровській (3336 грн.), Київській (3351 грн.), Донецькій (3755 грн.) областях та у місті Києві (5007 грн.) [1].

Отже, одним із пріоритетних завдань управління соціальним розвитком є підвищення рівня доходів населення і на цій основі зростання рівня життя населення. Одним із шляхів реалізації даного завдання є перегляд складу мінімального споживчого бюджету у напрямку його реалістичності та розрахунку прожиткового мінімуму на реальних ринкових цінах на товари та послуги, що включенні у мінімальний споживчий бюджет.

Становлення України як сучасної демократичної, правової держави безпосередньо пов'язано з розвитком її освітнього простору. Разом із тим розуміння певною кількістю керівників органів державної влади та місцевого самоврядування сучасних процесів у системі освіти в контексті глобалізації потребує подальшого вдосконалення. Населення України прагне високого рівня життя, а досягти цього можна тільки шляхом забезпечення рівного доступу її громадян до якісної освіти. Це по суті реакція на стратегічні імперативи освіти третього тисячоліття з її орієнтацією не на державу, а на людину, на фундаментальні

загальнолюдські цінності, на послідовну демократизацію всього освітянського процесу й усієї освітньо-педагогічної ідеології загалом.

Основними проблемами ефективного функціонування освітньої галузі соціальної сфери є наступні:

- значне зменшення кількості дітей, як наслідок демографічної кризи, що спостерігається впродовж незалежності України. Через це відбувається процес закриття шкіл по всій державі через те, що немає необхідної мінімальної кількості учнів у окремих класах та у школі в цілому. Актуальною ця проблема є для сільських шкіл. Працездатне населення даних населених пунктів переїхало у пошуках роботи у міста відповідно частка дітей шкільного віку значно скоротилась;

- високий рівень безробіття. В сучасних умовах високого рівня безробіття та недовіри до якості вітчизняної системи освіти роботодавці не охоче приймає на роботу випускників навчальних закладів;

- гостре недофінансування освітньої сфери. Недостатній рівень фінансування об'єктів освітньої галузі, низький рівень заробітної плати працівників освітньої сфери породжує таке ганебні явища як репетиторство та добровільні внески. Репетиторство, на мою суб'єктивну думку, породжено низьким рівнем оплати праці педагогічному персоналу, що спричинює їх низьку мотивацію до якісного навчання учнів у рамках навчального процесу;

- асиметрія професійної підготовки. Йде мова про невідповідність професійної підготовки у навчальних закладах до сучасних потреб ринку праці. Необхідно налагодити двохсторонній зв'язок між навчальними закладами та роботодавцями. Аби перші виконували замовлення других тим самим випускники були б забезпеченні робочими місцями після закінчення навчальних закладів;

- рівний доступ до якісних освітніх послуг. Сьогодні склалась ситуація, при якій у «елітних» школах, що мають диверсифіковані джерела фінансування якість освіти є значно вищим ніж у тих, що фінансуються лише з державного та місцевих бюджетів;

- недостатня якість педагогічних кадрів. Дане явище породжено комерціалізацією вищої школи, що здійснює підготовку педагогічних кадрів. Дана підготовка не забезпечує в повному обсязі майбутньому вчителю необхідного набору компетенцій, що відповідали б новітнім викликам в освітньому просторі;

- не досконале законодавче забезпечення. Значного вдосконалення потребує нормативна база системи управління освітою, яка в цілому сьогодні відпрацьована у відповідних законах і підзаконних актах. Це, перш за все, нормативна база, яка регламентує діяльність органів управління освітою в регіонах.

Сталі тенденції в розвитку системи освіти України: впровадження нової парадигми освіти, формування громадянської свідомості учнів, диверсифікація освіти, стандартизація підходів до навчально-виховного процесу і управління, запровадження процедури вимірювання освіти, поширення інноваційної діяльності, прискорення інформатизації освіти. Разом із цим є проблемні питання: зменшення кількості дітей у навчальних закладах, зростання рівня безробіття серед молоді, можливість рівного доступу до освіти, відсутність системи профільного навчання в середній загальноосвітній школі, забезпечення одночасно і якості, і справедливості, підготовка кваліфікованих учителів, вдосконалення нормативної бази.

Висновки. Підсумовуючи аналіз сучасного стану основних характеристик ефективності управління соціальним розвитком в Україні приходимо до висновку, що на даному етапі розвитку пріоритетними напрями соціальної політики держави повинні стати наступні:

- у контексті збереження населення – ліквідація негативних тенденцій функціонування галузі охорони здоров'я;

- у контексті підвищення рівня життя населення – зростання номінальних та реальних доходів населення, зокрема шляхом підвищення мінімальної заробітної плати та встановлення її на такому рівні, що дозволить задовольнити найбільш необхідні потреби у товарах та послугах;

– у контексті соціального розвитку – забезпечити прогресивний розвиток системи освіти, що забезпечуватиме ефективну зайнятість на ринку праці та враховуватиме попит на робочу силу, що сформувався на ринку праці.

Література

1. Державний комітет статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
2. Качан Є. П. Регіональні аспекти соціальної політики формування і збереження трудового потенціалу. Управління розвитком / Є. П. Качан, А. С. Коцур ; зав. ред. Седова Л. М. – Харків : ХНЕУ, 2006. – № 3. – С. 89–91.
3. Колот А. Генезис соціальної політики під впливом глобалізації та лібералізації економічних відносин / А. Колот // Україна: аспекти праці. – 2008. – № 1. – С. 3–11.
4. Коцур А. С. Особливості реалізації соціальної політики України / А. С. Коцур // Економічний і соціальний розвиток України в XXI столітті: національна ідентичність і тенденції глобалізації: матеріали V Ювілейної міжнар. наук.-практ. конф., [«Економічний і соціальний розвиток України в XXI столітті: національна ідентичність та тенденції глобалізації»] (м. Тернопіль, 2008 р.). – Тернопіль: Економічна думка, 2008. – Ч 1. – С. 221–223
5. Коцур А. С. Розвиток системи освіти як один з напрямків оптимізації відтворення кадрового потенціалу промисловості України / А. С. Коцур // Зайнятість та ринок праці. – К.: РВПС України НАН України, 2008. – С. 73–75.
6. Лібанова Е. М. Соціальні аспекти економічного зростання в Україні // Україна на порозі XXI століття: уроки реформ та стратегія розвитку – К.: НТУ КПІ, 2008. – С. 64–78.

УДК 657.633:631.15

Катерина Мельник

ОПЕРАТИВНИЙ КОНТРОЛЬ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО БІЗНЕСУ

Проведено детальне дослідження ролі соціальної відповідальності в сільськогосподарському бізнесу. Доведено, що її значення в розвитку інфраструктури сільських територій, покращення стану навколишнього природного середовища та культурно-просвітницького збагачення населення суттєво зросло в сучасних умовах. Розкрито і проаналізовано місце оперативного контролю при реалізації соціальної відповідальності в сільськогосподарських підприємствах. Обґрунтовано його ключову участь у досягненні позитивних результатів у трьох взаємопов'язаних складових сільськогосподарської діяльності: економічній, соціальній та екологічній. Запропоновані напрямки контрольної роботи та шляхи вдосконалення інформаційного забезпечення оперативного контролю для формування належної основи виконання соціальної відповідальності сільськогосподарського бізнесу.

The detailed study of the role of social responsibility in the agricultural business. Proved its importance in the development of infrastructure in rural areas, improving the environment and the cultural and educational enrichment of the population significantly increased in the modern world. The place to discover and operational control in the implementation of social responsibility in agricultural enterprises. Grounded its key part in achieving positive results in three interrelated components of agricultural activities: economic, social and environmental. Proposed areas of control and ways to improve information support for operational control of the formation of the foundation of proper social responsibility agricultural business.

Ключові слова: соціальна відповідальність, оперативний контроль, сільськогосподарське підприємство, соціально-екологічна діяльність.

Keywords: social responsibility, operational control, agricultural enterprise, social and environmental activities.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями. Глобальні економічні процеси, використання новітніх технологій та стрімке впровадження результатів науково – технічного прогресу в практику сільсько-